

Meningslöst att leta särdrag i andra skolsystem

Göteborgs-Posten den 9 januari 2017

Var tredje år, i samband med att Pisa-resultaten släpps, tenderar Sverige plötsligt att få nya skolpolitiska kelgrisar. I debatten höjs röster om att vi måste lära av länder som ingen dittills brytt sig om, men som precis råkat prestera över förväntan; tidningarna fylls med artiklar om utbildningssystemens särdrag, som sägs ligga bakom framgångarna.

På så sätt blev exempelvis Finland debattens gullgosse efter att landet oväntat nådde toppen i Pisa år 2000. För tre år sedan var Polen den nya favoriten – och i år är det Estlands tur. En TT-journalist har redan hunnit besöka en estnisk skola för att lista ut vad som ligger bakom landets framgångar.

Visst är det kul att läsa om högpresterande länders skolsystem. Men det är ett meningslöst förfaringsätt för att förstå vad som gör att länderna presterar bra. Av tusentals särdrag framhålls ett par som avgörande, trots att de även går att hitta i lågpresterande länder. Samtidigt ignoreras potentiella faktorer som inte gäller skolpolitiken, såsom kultur och ekonomisk utveckling.

Låt mig exemplifiera med årets Pisa-gunstling. Estland presterade näst bäst i OECD efter Japan i genomsnitt. Men landet har två skolsystem: ett estniskspråkigt och ett ryskspråkigt. Det ryskspråkiga systemet utbildar cirka 20 procent av landets elever. Förutom olika undervisningsspråk är dock systemen i princip identiska.

Trots detta skiljer sig resultaten åt markant: medan eleverna i estniskspråkiga skolor presterar i paritet med elever i Japan, når eleverna i ryskspråkiga skolor samma resultat som elever i Sverige. Samma skolpolitik producerar alltså radikalt annorlunda resultat med elever från olika kulturer.

I andra fall räcker det med att notera demografiska skillnader för att motbevisa enkelspåriga förklaringar om andra länders skolpolitiska förträffligheter. Ta till exempel Sydkorea, som i Pisa 2015 presterade 23 poäng bättre än Sverige i snitt. När urvalet begränsas till elever med åtminstone en förälder född i landet och som pratar nationalspråket hemma minskar skillnaden till 9 poäng. Med andra ord kan hela 61 procent av skillnaden mellan Sveriges och Sydkoreas resultat härledas till invandring snarare än skolpolitik.

Mitt favoritexempel är dock Svenskfinland. Det svenskspråkiga skolsystemet i Finland är identiskt med det finskspråkiga, men finlandssvenska regioner står kulturellt närmare Sverige – och har väldigt få elever med invandringsbakgrund. I Pisa 2015 presterade Svenskfinland 20 poäng bättre än Sverige; efter att urvalet begränsats till elever med finlandssvensk härkomst i Svenskfinland respektive svensk härkomst i Sverige kvarstår ynka 7 poäng av gapet. Detta är alltså skillnaden mellan Finlands världsberömda och Sveriges kalkonberömda skolsystem, efter kontroll för kultur och invandring.

Att leta efter och framhålla särdrag i andra utbildningssystem är alltså relativt poänglöst. För att dra rätt lärdomar krävs istället rigorös forskning om vilken politik som fungerar. Det finns helt enkelt inga genvägar till en bättre skola.

Gabriel Heller Sahlgren